

HANDLENING TILL STORYLINE

Sapmi - Sameland Om samisk kultur och historia

Norrbottnens museum 2005

Annika Josbrant, museipedagog
Sanna Ranweg, storylinekonsult

Norrbottnens
museum

Innehåll

Sapmi-Sameland

Storylinehandledning	1
Mål med arbetet	1
Föreberedelser inför starten	1
Arbetsfördelning i gruppen	1
Dokumentation	1
Inledningen	2
Lavvo-Kåtan	2
Familjerna	3
Namn	3
Egenskaper	3
Signalement	3
Muntlig framställning	3
Fjället/Skogen	4
Exempel på nordsamiska naturord	4
Renen	4
Vardagsliv	5
Försvunnen	5
Rovdjur	5
Oväder	6
Vad kännetecknar muntligt berättande?	6
Jojk	6
Nybyggare	6
Nya bestämmelser	7
Lapp ska vara lapp	7
Tvångsförflyttning	7
Renbeteslag	8
Marknaden	8
Marknadsfest	8
Samiskt liv idag	8
Avslutning och utvärdering	9

Bilagor

1. Förslag på inledning
2. Berättelse; Stallo- jätten som gifte sig med en trästock
3. Litteraturtips
4. Storylinematrix (9 sidor)

Sapmi-Sameland

Storylinehandledning

Uppdaterad 2008-03-10

Mål med arbetet

Innan arbetet med denna storyline startar bör läraren ha klargjort vilka mål man vill uppnå. Denna storyline är omfattande och tanken är att läraren ska kunna välja delar av den i sitt genomförande. Allt beroende på vilken åldersgrupp man arbetar med och utifrån vilka lokala möjligheter som finns. Bor man i Sameland med närhet till naturen och den samiska kulturen finns fler variationsmöjligheter att ta till än på andra platser i landet. Tillsammans med lärare och elever i Norrbotten har vi provat denna storyline från åldrarna 6-16 år.

Vi har valt att kalla denna storyline, Sapmi-Sameland, det är ett ovanligt omfattande begrepp för att vara en storyline. Eftersom vi vill att Sameland ska bli ett känt begrepp, valde vi att namnge den på det här sättet.

Förberedelser inför starten

Vid starten av storylinearbetet är det en fördel om man i förväg ställt i ordning rummet för det praktiska arbetet. Se till att det är rejåla arbetspass varje gång, gärna 80-100 minuter, alternativt blockläsning vid några tillfällen under veckan.

Materialet ska vara lättillgängligt och lätt att hålla i ordning. Ett rullbord för materialet är bra. Fundera igenom vilket material som ska användas. I denna storyline kan mycket naturmaterial användas. Då kan man med fördel plocka bort material som häftmassa, tejp, häftklamrar mm. Hur modellen kommer att se ut beror mycket på hur du som lärare styr upp det, med urvalet av material som får användas.

Läraren behöver tillgång till blädderblock och häftmassa. Det behövs väggyta för det som listas och plats för modellen d v s frisen. Frisen kan vara antingen en väggmålning, en tredimensionell modell, eller både och. Förbered så att det finns sopsäck och sopborstar tillgängligt i rummet. När modellen och tältkåtorna ska tillverkas bör det finnas tillgång till bra saxar, en till varje person och lim eller limpistol samt en sekator till varje grupp. Övrigt material kan vara tyg, skinn, kläde och garn till olika hårfärger. Något slags underlag till kåtorna behövs, exempelvis kartong som målas, filt eller bitar av heltäckningsmatta. Tråd, nål, knappnålar och snöre är också bra att ha. Naturmaterial som pinnar, mossa, stenar och annat kan eleverna själva ta med sig till skolan eller så kan klassen göra en gemensam skogsutflykt för att samla material.

Arbetsfördelning i gruppen

Förbered gruppindelningen i klassen med 3-4 elever i varje grupp. Var noga med gruppindelningen. Efter hand som arbetet löper på kan grupperna diskutera vilka spelregler som ska gälla och hur ansvaret ska fördelas. Arbetet i grupperna är viktigt och eleverna behöver stöd med att synliggöra och dokumentera samarbetet i grupperna.

Dokumentation

Förbered hur arbetet ska dokumenteras. Ska eleverna arbeta med reflektioner i loggbok så kan det vara bra att ha en genomgång av hur den ska användas och vad som förväntas i det arbetet.

I arbetet med att utveckla reflektion i skrift kan eleverna träna olika nivåer genom att utgå ifrån de fyra R:en: Repetera – upprepa, återge ordagrant, Referera – sammanfatta det viktigaste, återge, Recensera - gå igenom noggrant och ta ställning, Reflektera - tänka efter, fundera, vad betyder detta för mig.

Om digitalkameran används under arbetet kan en genomgång av användningen av den behövas och arbetet fördelas så att alla moment dokumenteras i bild.

Inledningen

Denna storyline inleds med att klassen får ett besök av en same eller någon som gestaltar en same från förr. Besöket kan varieras utifrån de lokala förhållandena. Finns det samer i trakten som kan berätta någon historia om livet i samevistet kan denna bjudas in. Ett annat alternativ är att läraren gestaltar en same, som rest 100 år framåt i tiden, och nu kommit på oväntat besök. Vid detta tillfälle kan läraren/samen passa på att berätta en samisk historia eller saga, exempelvis som jätten Stallo. Den samiska personen "bjuder in klassen till samevistet" och ställer sedan nyckelfrågan som inleder själva storylinearbetet. (Se bilagor; "Förslag på inledning" och "Stallo - jätten som gifte sig med en trästock".)

1. Lavvo - Kåtan

Här lockas eleverna att fundera över hur en kåta är konstruerad. Den ska hålla för storm, regn och sträng kyla. Hur ska man tänka för att alla och allt ska rymmas därinne? Vilket material fanns att tillgå? Börja med att lista elevernas förslag. Fastställ tiden till för ungefär hundra år sedan och att det är höst.

Vi har valt att utgå ifrån en *Lavvo* – en tältkåta, det är den vanligaste varianten och troligen den som eleverna förknippar med en kåta. Det finns fler varianter att välja på men den här är överkomlig att konstruera i rimlig tid. Ge eleverna en stödjande struktur. Lämplig längd på stängerna till tältkåtan kan vara ca 35 cm. Det beror på hur mycket plats ni har att tillgå i klassrummet, för modellbygget. Eleverna kan även arbeta skalenligt och sedan räkna ut och mäta storlek för att veta hur mycket material som går åt till kåtan.

Vi väntar med att presentera färdiga fakta. Eleverna utmanas att fundera utifrån sina erfarenheter och får prova sig fram genom att diskutera och konstruera. Här grundlägger vi arbetet genom att ge dem möjligheter att leva och tänka sig in i vilka livsbetingelser som gällde för de människor som levte och överlevte i subarktiskt område. Vi utgår ifrån elevernas förförståelse och använder fantasin som ett pedagogiskt verktyg för att öka förståelsen och intresset för andra människors leverne. När arbetet med kåtorna är färdigt, visar varje grupp sina kåtor för de andra grupperna. De får berätta om konstruktionen av respektive kåta och berätta hur de tänkt. Det är inte alltid eleverna är medvetna om att de har tänkt och samtalat i sitt arbete, här behöver vi ibland hjälpa dem på traven och påminna dem om detta.

Det kan också vara på sin plats att diskutera hur det har gått med samarbetet i grupperna. Har alla varit delaktiga? Hur har det gått att komma överens? Hur har arbetet fördelats? Har allas idéer tagits tillvara? Vad behöver gruppen tänka på inför nästa gång för att stärka samarbetet?

2. Familjerna

Hur kan olika familjekonstellationer se ut? Lista elevernas förslag och samtala om ifall det var någon skillnad på hur familjerna såg ut för hundra år sedan. Hur kan de ha varit klädda, när de till största delen använde naturmaterial. Diskutera i grupperna och lista förslag. Sök fakta.

Varje elev tillverkar en person i familjen. Grupperna diskuterar hur deras familj ska se ut. Ingen ska vara yngre än 10 år. Vi vill att alla ska kunna vara med i diskussionerna och agera. Även om fantasin är med i det här arbetet är det den realistiska fantasin som gäller. Personerna ska vara rimliga, både när det gäller utseende och karaktär.

Namn

Diskutera samiska namn och lista förslag. Det är tillåtet att hitta på egna varianter. Lägg inte in så mycket egna värderingar utan bemöt eleverna i en diskussion om det dyker upp omöjliga varianter av namn. Samtala om rimligheter i namnval.

Förr var det vanligt bland samer att ha ett förnamn, ett fadersnamn och ett släktnamn, till exempel: Per Olof Amundsson Länta eller Amma Andersson Pava

Fadersnamnet talade om vems som eller dotter man var. Amundsson var alltså son till Amund och Andersson var son till Anders.

Det var även vanligt med ett tillägg till det namn man hade, för att förtydliga vilken av de olika personer med samma namn man menade. Exempel på detta skulle kunna vara: Jon-Henrik dvs Jons Henrik och Per-Henrik dvs Pers Henrik eller Elli-Marja, Ellens Maria och Anne-Marja dvs Annas Maria.

Egenskaper

Vilka ord finns det för att beskriva egenskaper? När eleverna är ovana att använda egenskapsord är det bra att hjälpa dem på traven. Ger de snäll som exempel kan man fråga vidare, hur då snäll? Ger gärna saker – generös, har tid att berätta – pratsam, vill gärna hjälpa till – hjälpsam osv. Till slut kan listan bli lång och fyllas på efter hand. Samla en ”ordbank” med egenskapsord för att använda vid andra tillfällen. Det är bra att hålla sig till tre egenskaper per person. Dels för att eleverna ska lära sig att välja och dels för att de lättare ska kunna leva sig in i karaktärens personlighet

Signalement

Hur beskriver man en persons utseende? En del elever har till att börja med svårt att skilja på utseende och karaktär. Det kan vara bra att ägna sig åt en sådan beskrivning, genom att skriva upp en lista med ord som beskriver utseendet. De kan också skriva en biografi i löpande text om hur deras person ser ut och hur den tänker. Uppmana gärna eleverna skriva i jagform.

Muntlig framställning

Arbeta fram ett underlag för ”Kriterier för muntlig framställning” i gruppen. Vad ska vi tänka på när vi presenterar eller när vi lyssnar. Skriv på en lista som alltid finns tillgänglig.

Det är viktigt att varje elev presenterar sin person. De kan träna på att berätta om sin egen rollfigur/person inför familjegruppen, för att levandegöra personen och för att kunna berätta mer flytande. Hela familjen kan presentera sig samtidigt inför klassen. De tränar på att tala

inför de andra och de inser att det är viktigt att ha gjort sitt bästa med sin figur eftersom den kommer att användas under hela arbetet.

3. Fjället/Skogen

Hur kan det se ut på fjället eller i skogslandet där de här samerna bor? Diskutera i familjegrupperna och anteckna sedan förslagen. Läraren gör en skiss utifrån förslagen som sedan ligger till grund för frisen. Modellen/frisen tillverkas gemensamt i klassrummet.

Eleverna kan fördjupa sig i fjällets växter, djur och geologi, genom faktainsamling. Tanken är att det kan vara en lokal förankring i detta arbete så det finns möjlighet till utomhusstudier. Här kan de söka fram de samiska orden för olika naturplatser, namnge dem. Titta gärna i en kartbok och se hur många platser i vår fjällvärld som bär samiska namn.

Exempel på nordsamiska naturord

backe, kulle	dievvá
barrskog	vuovdi
berg, fjäll	várri, duottar
fjälltopp	várrecohkka
fors	guoika
lövskog	vuopmi
skog	meahcci
strand	gáddi
sjö	jávri
udde	njarga
vik	luokta

4. Renen

Tillverka en ren i fullstorlek i papper. Ställ frågor till eleverna, en del i taget. Hur stor är kroppen? Hur lång är halsen? Hur ser klövarna ut? Hur stort är huvudet? o s v, för att kunna göra en skiss och sedan tillverka renen som modell. Använd overheadapparaten för att förstora renen och rita av den i full skala. Eleverna hjälps åt att måla den.

Varför ser den ut som den gör? Varför får den skinn på hornen under sommaren? Det finns möjlighet att fördjupa sig kring den här frågan om arters anpassning till naturen. Varför finns renen endast i fjällen och fjällnära skogar?

Rennäringen är och har varit grunden i det samiska levernet. Tidigare togs allt till vara på den och användes till mat, kläder, verktyg, utsmyckningar mm. Det finns verktyg och redskap som är anpassade till dess olika användningsområden. Många redskap utvecklades till vad som idag anges som sameslöjd och utsmyckades till konsthantverk.

Livet i samevistet utgick från renens liv. Man flyttade efter när renen sökte mat. Maten saltades, torkades och röktes för att bevaras. Vad händer vid de olika processerna? Utgå ifrån elevernas hypoteser och genomför experiment med att torka bär och salta in mat.

Beskriv vad som händer, vilka naturvetenskapliga teorier går det att koppla till det här?

5. Vardagsliv

Vad lever den samiska familjen av för övrigt? Hur får de tag på mat? Hur förvarar de maten? Hur tillagas maten? Vem gör vad i familjen? Diskutera och lista vad som måste göras i de olika familjerna och i vistet. Sök fakta, gör skisser, skriv och berätta för de andra. Här kan eleverna ta reda på olika saker och därefter redogöra och berätta vad man tagit reda på, för varandra i tvärgrupper. I små grupper får de träna på att redovisa samt även att ställa frågor till den som har fördjupat sig i ämnet.

Elden är viktig som värmekälla, hur fungerar en eld, vad kan man använda till bränsle, vad händer i en eld? Gör ett enkelt experiment kring förbränning.

Låt eleverna skriva en dagboksberättelse utifrån sin familjemedlem. Det kan handla om en vanlig dag och om personens arbete.

6. Försvunnen

Faktasamlandet kan ta lite tid. För att inte glömma själva berättelsen och för att hålla karaktärerna levande i storylinen, kan det vara bra att varva faktasamlandet med en händelse. Denna om några ungdomar som försvinner är en enkel och ofta spännande händelse att genomföra. Elevernas diskussioner i grupp ska inte ta mer än 6-7 min. Efter det har alla en färdig berättelse att skriva ner. Den här händelsen startar diskussioner som direkt handlar om värderingar och attityder, värdegrundsarbete och samarbete dryftas på olika plan.

Här finns det också plats för diskussioner kring de förslag som eleverna kommer med. De försvunna kan ha gått vilse, råkat ut för en olycka eller mött ett rovdjur. Hur beter man sig i sådana lägen?

7. Rovdjur

En av renskötarna kommer och berättar om att renhjorden har skingrats och att flera renar dödats av något rovdjur. Vad tänker de, vad känner de? Vad ska de göra och hur går de tillväga? Alternativt kan det handla om att en av byns egna hundar har skingrat renhjorden, hur tänker man då och vad gör man?

Eleverna diskuterar i familjegrupperna vad de tänker och vad som måste göras, lista och diskutera sedan i helklass vad som är viktigast att börja med. Här tränar de att planera tillsammans, kompromissa och att agera på något sätt.

Här kan det komma in diskussioner kring att det måste finnas en ledare. Vem ska vara ledare? Vad utmärker en god ledare? Kan de enas om en person i byn?

Vilka rovdjur kan det handla om? Varje familj fördjupar sig i ett rovdjur och samlar fakta om djuret, mytologi kring det och gärna någon berättelse som sedan redovisas.

Här finns det en källa att ösa ur, jakthistorier och berättelser ur mytologin, björnkulten m m. Bjud gärna in någon lokal historieberättare under arbetets gång.

Den här frågan är mycket aktuell även idag. Det är konflikter mellan naturvård och näringar med djurhållning av olika slag. Rovdjuren ställer till svårigheter som får konsekvenser med ekonomiska avbräck. Hur löser man sådana frågor? Hur ser lagstiftningen ut idag?

Det kan också vara på sin plats att diskutera hur människan betett sig mot rovdjuren i vårt land. Ställ frågor kring vad eleverna tror och ge dem möjlighet att studera statistik kring hur många vargar det fanns för hundra år sedan och hur många det finns idag. Vad kommer det sig att skillnaden är så stor? Har människan rätt att utrota djurarter? Vad har rovdjuren för betydelse i näringskedjan? Är människan ett rovdjur?

Björnen har en speciell plats i den samiska kulturen. Tidigare var den ett heligt och betydelsefullt djur. Det fanns en utvecklad björnkult med riter och ceremonier kring jakten och slakten. För hundra år sedan och in i vår tid förekommer vissa seder kring björnjakten.

När kristendomen bredde ut sig försvann den urgamla folktron mer eller mindre.

8. Oväder

Det blir oväder, läraren berättar om ovädet och markerar händelsen genom att placera ut ett åskmoln på frisen. Läraren eller någon person på besök bjuder in alla i samevistet till sin kåta. Där i mörkret, vid *arran* – elden, berättas samiska historier eller så jojkar någon. Att samlas runt elden i en tältkåta, utgör ett perfekt tillfälle för berättande och lyssnande. Man kan sitta i en ring på golvet, med några vedträn i mitten, som en fiktiv eldstad. Uppmana gärna eleverna att bidra med egna berättelser till nästa tillfälle, runt elden i tältkåtan.

Vad kännetecknar muntligt berättande?

Eleverna ges tillgång till ett antal samiska berättelser. De väljer en historia som de tror deras karaktär vill berätta för de andra. Eleverna läser igenom berättelsen, skriver några hjälpord, tänker igenom berättelsen tyst och försöker se den som en film inom sig, berättar en första gång inför familjegruppen och använder hjälporden. Detaljer kan bytas ut. De berättar sin historia i tvärgrupper, för de andra. Bjud in en annan klass till era ”kåtor” och berätta de olika historierna muntligt, utan något stöd.

Jojk

Här kan man också ta in jojken som är både musik och berättarkonst. Den har haft stor betydelse för att föra berättelser och händelser vidare. Den har också varit ett sätt att handskas med starkare känslor och ett sätt att minnas. Jojken har använts vid vardag som fest och även i andliga, mytologiska sammanhang.

Oväderstecken och ovädershistorier, för dem som bor i Sameland finns det oändligt mycket spännande historier och kunskaper kring väder och väderfenomen. Låt eleverna intervjua någon person om väderstecken och berättelser och låt dem återberätta för de andra eleverna.

Det finns mycket enkla laborationer kring ”Gör en regnbåge”, ”Varför är himlen blå” och ”Varför blir himlen röd om kvällen?” Det krävs inte så mycket material. Låt eleverna ställa sina egna hypoteser om hur och varför de här fenomenen uppträder. Bygg därefter vidare med fakta.

9. Nybyggare

En berättare, eller en karaktär som läraren tillverkat, kommer på besök och berättar att några nybyggarfamiljer ska bosätta sig i grannskapet och tilldelats jakt- och fiskerätter och marker att nyttja i området. Här kan man stanna vid en diskussion eller välja att tillverka nybyggarfamiljen. Det beror på tillgång av tid. Det finns en fördel att familjegrupperna

skapar nybyggarfamiljen. Det innebär ytterligare en variant av samarbete och det finns en poäng i att eleverna både har en samisk karaktär och en del i en nybyggare. Det ökar möjligheten av att se i ett vidare perspektiv, att se med andras ögon. Dels hur det är att komma som främling till en plats med förhoppningar och farhågor och dels öka förståelsen för att en främling alltid har med sig nya erfarenheter och kunskaper att dela med sig av.

Folk från kustlandet lockades till lappmarken för att ta upp nybyggen. För att få ta upp ett nybygge krävde staten att man odlade. Det var inte det enklaste eftersom den karga naturen inte var särskild lämplig för odling. De flesta nybyggarna var tvungna att jag och fiska för att överleva. Även samer kunde ta upp ett nybygge, många gjorde det för att skydda sina skatteland. De samer som tog upp nybyggen fick lämna renskötseln åt sidan och i och med detta räknade staten inte längre dessa familjer som *samer*.

På många håll hade samer och nybyggare ett gott samarbete, de hjälpte varandra på olika sätt. Det var inte heller ovanligt med äktenskap mellan samer och nybyggare. Många av tvisterna som ändå förekom handlade om renar som trampade ner hö från nybyggarnas hässjor eller om jakt- och fiskerättigheter.

10. Nya bestämmelser

Många lagar som styrt bland annat skatter, renskötsel, bosättning har också styrt livet i norr. Detta avsnitt kan användas som påbyggnad till avsnitt 9 om nybyggare. Som förslag till händelser till avsnitt 9 kan man använda sig av historiskt intressanta händelser, exempelvis något av förslagen nedan:

Lapp ska vara lapp

Under 1900-talets början försökte staten att ”skydda” den samiska kulturen. Samerna skulle inte vänjas vid ”civilisationen” och dess bekvämligheter, som exempelvis varma stugor. ”Lapp ska vara lapp” politiken märktes tydligast i skolorna. De samiska barnen fick begränsad undervisning i särskilda skolkåtor, detta för att inte få smak av livet utanför renskötseln.

Tvångsflyttning

För länge sedan vandrade renarna fritt på Nordkalotten, de vandrade långa sträckor mellan sommarbetet vid havet och vinterbetet på lågfjällen. Det fanns inga särskilda nationsgränser att ta hänsyn till. I mitten av 1800-talet blev det bråk mellan Norge och Ryssland och norska samer fick inte längre beta med sina renar på finsk sida. Många norska samer flyttade då över till svensk sida istället, för att renarna skulle få beta som tidigare. Från 1883 minskade rättigheterna för svenska samer att låta sina renar beta på norsk sida, till på köpet stängde även Finland sin gräns för de svenska renarna. Nu var det trångt på svensk mark, det fanns inte plats för alla renar att enbart beta i Karesuandoområdet.

Staten beslöt att delar av befolkningen måste flytta med sina renar. Familjer mer eller mindre tvingades att flytta till andra delar av Sapmi. Karesuandosamerna som anlände till nya marker hade ett helt annat sätt att sköta sina renar jämfört med de samer som bodde i exempelvis Arjeplog. Detta medförde en del problem. Det var inte lätt för de olika grupperna att samsas på samma marker med sina renar. (*intensiv och extensiv renskötsel*)

Renbeteslag

Från början av 1900-talet var det staten som bestämde vem som skulle få bedriva renskötsel. För att få arbeta med renskötsel måste man vara same samt att ens föräldrar eller far- eller morföräldrar också varit renskötare. De som inte haft renskötsel i sin familj under två generationer blev utestängda från renskötseln och därmed räknades de inte heller som samer.

11. Marknaden

Marknaderna i norr har funnits sedan 1600-talets början. Då samlades man och bytte varor, döpte nyfödda, gifte sig, begravde sina döda, träffade släkt och vänner och hade olika festligheter.

Händelser av olika slag kan läggas in under det här avsnittet.

Ur "Lappstaden i Arvidsjaur, Samisk sed och tradition"

Berättad av Karin Stenberg 1957

"Eftersom det då för den tiden inte fanns vägar och avstånden var långa, flyttade hela samefamiljerna till lappstaden under kyrkhelgen. Man stannade där under en vecka eller mer och hade med sig bl a getter och hundar. Under den veckan gjordes släkt- och bekantskapsvisiter i kåtorna, ungdomarna roade sig med speciella samelekar, männen gick på fågeljakt och lade ut fisknät i sjöarna runt omkring och kvinnorna satt hemma i kåtorna och sysslade med lapsk handaslöjd eller gick och hälsade på varandra. M a o: det var samernas semester och Lappstaden var en idealisk semesterplats. Matproblemen var inte stora. Man kokade kaffe i kåtorna, åt färsk fisk, nyss uppdragen från Arvidsjaur-sjön och tillagade nyskjutet fågelkött, som männen kom hem med från de omgivande skogarna. Dessutom hade man med sig i matsäcken torkat renkött, likaså renost. Av getterna, som sprang mellan kåtorna och häbbrena fick man mjölk, som man gjorde ost av och använde till kaffet som ombyte till renosten, vilken även den skivades och lades i kaffet.

Under kyrkhelgerna firades bröllop och barndop i Lappstaden. Även begravningar förekom naturligtvis. Var det bröllop, var det glädje och då jojkedes det glada låtar till de nygiftas ära. Var det begravning kunde jojken tolka den stämning, som var ett med sorgen. "

12. Marknadsfest

Familjerna får en inbjudan att vara med och förbereda och delta i en fest. I samband med festen får de besök av sina släktingar. Olika familjer får besök från olika delar av Sameland.

Alla deltar i sina samedräkter. Samedräkterna ser mycket olika ut beroende från vilken by man kommer ifrån. Varje familj letar upp sina släktingars festkoltar och ritar av dem för att se vilken variationsrikedom det finns. Läraren kan vara med och styra för att få så många olika som möjligt.

Dräkterna som eleverna jobbar med här är dräkter som används i nutid. Det är inte helt historiskt korrekt vilket man som lärare kan påpeka.

Förbered festen tillsammans, vad ska de äta? Vad ska de göra? Finns det några jojkar eller lekar? osv.

13. Samiskt liv idag

Vilka frågor finns kvar att bearbeta? Innan arbetet avslutas är det nödvändigt att studera hur samerna lever idag. Frågorna ställs utifrån vilken åldersgrupp man arbetar med. Vad finns det för skillnader? Kan man leva så här på vad naturen ger, i tusen år? Kan vi med vår civilisation

leva som vi lever i tusen år? Varför/varför inte? Hur tror du det var att leva på det här sättet? Vad kan ha varit svårt? Vad kan ha varit bra?

Bjud gärna in en samisk person som eleverna kan ställa sina frågor till.

Samla ihop alla dokumentationer, berättelser, skisser, bilder och annat. Sätt ihop till en bok eller en utställning. Bjud in föräldrar eller andra klasser och skapa ytterligare ett lärande tillfälle där eleverna får lära ut sina nyvunna kunskaper.

14. Avslutning och utvärdering

Att arbeta med Storyline innebär att vi får ett mycket gediget material att arbeta med. Det är en fördel att göra del utvärderingar under arbetets gång, eller att använda loggbok för dokumentation och utvärdering. Det ligger sedan som grund inför den slutliga utvärderingen.

Utvärdera arbetet både i grupp och enskilt, mot den målskrivning som gjorts inför storylinearbetet. Vad har vi lärt oss? Har vi förstått det som var målet med arbetet? Vad behöver vi tänka på till nästa arbete?

FÖRSLAG PÅ INLEDNING AV STORYLINE-SAPMI

Inledningen av vår storyline kan göras på många olika sätt. Det är viktigt att man hittar en form som man själv känner sig bekväm med. För elevernas del är det viktigt att inledningen kan medverka till att väcka deras intresse och att de kastas in i handlingen av berättelsen från allra första början. Nedan följer några exempel på hur du som lärare kan lägga upp starten av storylinen.

Besök av en kvinna från förr.

Vid starten kommer en besökare, lärare eller inlånad person, in i klassrummet. Besökaren är klädd i samedräkt(kolt) eller något annat, som visar att det är en samisk person från förr. Besökaren kommer plötsligt in i klassrummet, avbryter gärna något annat som pågår, allt för att det ska bli ett överraskningsmoment. Kvinnan(eller mannen) presenterar sig, gärna på samiska om det finns möjlighet, och förklarar att hon kommit vilse.

a) Sedan fortsätter hon med att berätta om hur familjen varit på väg att flytta efter renarna och att hon gick före de andra. På något mystiskt vis har hon nu lyckats med att resa i tiden. Besökaren kan gärna fråga eleverna vilket år det är, för att sedan konstatera att hon måste ha rest minst hundra år.

Besökaren fortsätter med att berätta en historia.(se bifogad berättelse om Stallo) Kanske inleder kvinnan med att kommentera elevernas konstiga kläder? Hon fortsätter med att berätta om att det inte är första gången som hon hör talas om andra människor. Och så inleds berättelsen om Stallo, *För länge sedan berättades det om mina släktingar som träffade jättar...*

När berättelsen är färdig (återberättad eller dramatiserad) fortsätter kvinnan med att bjuda in eleverna till hennes tid. Kunde hon resa i tiden så borde väl eleverna också kunna det!? Hon erbjuder dem att komma till hennes tid för att se hur hennes folk lever och har det, alternativt komma dit för att hjälpa dem med allt som de så mystiskt har glömt. När besökaren sedan lämnat eleverna och vandrat vidare, inleder klassläraren med den första nyckelfrågan.

b) Här kan man också välja att berätta om något mystiskt/magiskt som hänt, t ex att ett oväder kom över byn, att familjen drack vatten ur en magisk källa eller att någon hittade en trumma som de provade att slå på. På detta försvann plötsligt mycket av deras viktiga kunskap om naturen, renen och till och med hur man bygger en kåta. Nu är hon på väg för att söka hjälp.

Läs en berättelse.

Ett annat alternativ är att bara läsa den bifogade berättelsen om Stallo, rakt upp och ner. Därefter inleds arbetet med den första nyckelfrågan; *Hur tror du att en tätkåta ser ut?*

Ett brev har kommit.

Läraren läser upp ett brev (*se exempel nedan*) för klassen och inleder sedan med den första nyckelfrågan.

Till er som hittar brevet och vår önskan om hjälp.

Året är 1905, det är en av de saker jag fortfarande inte har glömt.

Jag har heller inte glömt att vårt land kallas för Sapmi och att vi har bott här så länge jag kan minnas. Renarna har nu börjat vandra och det är dags för oss att packa ihop och följa efter. Denna gång verkar vi ha råkat i svårigheter.

Jag skriver detta brev till någon som kan hjälpa oss att minnas all den viktiga kunskap som gick förlorad i den kraftiga stormen eller kanske var det efter det att vi druckit vattnet ur den magiska kallkällan. När vi en morgon vaknade upp, fanns inget minne kvar av sådant som för oss är mycket viktigt att veta; exempelvis att förutspå väder, att veta hur renarna ska skötas eller hur man bygger en tältkåta.

Jag skriver ner dessa rader i hopp om hjälp från er som klarar av att ta reda på saker och samtidigt är intresserad av att se hur vi har det. När jag skickar ner flaskan med brevet i kallkällan, vet jag att brevet kommer att göra en svindlande resa i tid och rum.

Ni som fått tag i brevet behöver bara bestämma er för att komma till vår tid och vårt viste. Se till att ni har en tältkåta att sätta upp när ni anländer, för att ni ska ha någonstans att bo.

Hälsningar Elli-Marja

Om du har frågor, kontakta gärna Norrbottens museum:

Annika Josbrant, museipedagog

Tel: 0920-243549 eller

annika.josbrant@nll.se

Stallo - jätten som gifte sig med en trästock

För länge sedan bodde några samefamiljer långt uppe i fjällen. De hade ställt upp sina kåtor vid sidan av en vacker sjö. Det var vinter och isen låg tjock över sjön. På andra sidan sjön bodde några stora jättar. De verkade ha bosatt sig i en grotta som bildats under fjällkanten.

Samebarnen brukade försöka smyga sig riktigt nära dem för att lättare kunna se och höra vad jättarna gjorde och vad de pratade om. Barnen tyckte att det var mycket spännande. Samerna kallade jättarna för Stallo. Ibland kunde de höra hur jättarna, istället för att prata med varandra, ilsket skrek saker som:

-Har jag inte sagt att du ska göra som jag säger, kunde den ena skrika och då brukade den andra skrika saker som:

-Jag kastar mitt spjut på dig om du inte håller tyst!
Jättarna verkade vara mycket arga.

Föräldrarna ville inte att barnen skulle gå för nära jättarna. De hade hört talas om att Stallojättar kunde vara farliga. Barnen envisades med att smyga och spana på jättarna. Till slut kände sig en av gubbarna i byn tvungen att samla ihop barnen för att tala allvar med dem.

-Stallojättarna kan vara mycket farliga, sa gubben och för att barnen verkligen skulle förstå att han menade allvar, så tillade han också:

-Stallo äter barn! Ett av barnen blev riktigt förskräckt och frågade förfärat:

-Men tänk om jag bara är här ute och leker bredvid kåtorna, och så kommer Stallo hit, och tar fast mig, för att äta upp mig, trots att jag har aktat mig för honom- vad händer då?

Gubben lugnade barnen med att påminna dem om att de alltid kunde klara sig undan från Stallo genom att vara kluriga och tänka ut en plan för att lura Stallo.

-Om Stallo får tag på er, sa han, håll bara med honom och gör som han säger, så att ni inte retar upp honom i onödan. Under tiden tänker ni ut en plan och glöm inte att ni alla är mycket bättre på att tänka ut kluriga saker än vad Stallo är.

Nästa morgon vaknade Stallojättarna efter en kall natt i grottan. De klev ut ur sin bostad för att sträcka på sig. Det var två jättar, en äldre jätte och en lite yngre. Den äldre kände sig som en far för den lite yngre Stallojätten.

Den äldre jätten harklade sig och med sin kraftiga röst sa han:

-Hör du, min son, jag har funderat på om det inte vore dags för dig att gifta dig!

Den yngre jätten blev både glad och lite pirrig i magen, och svarade genast:

-Jaa, det vore verkligen trevligt, att äntligen få någon att kramas med och...

Längre hann han inte förrän den äldre jätten irriterat avbröt honom.

-Ja, ja, nu var det ju inte det jag tänkte på först och främst. Jag tänkte på att vi skulle kunna få hit en fru till dig som skulle kunna städa, laga mat, diska och tvätta kläder.

Den yngre log lite skamset och svarade:

-Ja just det, det tänkte jag inte riktigt på, och i nästa andetag frågade han:

-Men, vem ska jag gifta mig med?

Nu började den äldre Stallojätten känna sig riktigt otålig.

-Använd dina ögon, sa han i lite högre ton, har du verkligen inte sett alla de där samerna på andra sidan sjön? Det måste vimla av flickor därborta. Vi går helt enkelt över isen och hämtar en fru åt dig!

-Ja, just det, svarade den yngre, det tänkte jag inte riktig på.

-Men, fortsatte han lite osäkert, kan man verkligen göra så, bara hämta en?

Nu höjde den äldre jätte sin röst och sa högt:

-Kan och kan, om VI vill hämta en fru till dig, så HÄMTAR vi väl en fru till dig, VEM SKULLE VI FRÅGA OM LOV!?

Vid det här laget hade samefamiljerna, på andra sidan sjön, gått in i sina kåtor för att äta och vila. En av familjerna satt inne i sin tältkåta och samtalade lite lågmält, när de plötsligt hörde tunga steg och mörka röster utanför tältduken.

-Tänk om det är Stallo, viskade en av flickorna, vad gör vi då?.

-Om det är Stallo, viskade pappan tillbaka, låt mig sköta samtalet.

Dörren till tältkåtan drogs åt sidan och i dörröppningen kunde man tydligt se två stora figurer, Stallo och hans son. En av jättarna harklade sig lite och frågade:

-Jag undrar om min son här, skulle kunna få gifta sig ....

Just när han hade sagt detta såg han en mycket vacker flicka längst in i den mörka kåtan, så han fortsatte:

-. . . med er vackra dotter som sitter därborta!?

Flickan snyftade till högt och ljudligt, men hennes far stötte henne i sidan med armbågen och viskade:

-Samla ihop dig, jag tar hand om Stallo, lita på mig.

Flickan torkade en tår från kinden och svalde gråten. Hon hörde hur hennes far sa:

-Ja, det går nog bra.

-Jaha ja, då kanske de kan sätta i gång att gifta sig nu på en gång då, svarade genast den äldre Stallojätten, som verkade ha bråttom.

-Njaa, sa flickans far och försökte vinna lite tid, när vi gifter bort våra barn brukar vi vara noga med att laga god mat och göra oss fina, för att det ska bli riktigt festligt och sådant tar ju lite tid.

-Hmm, hur lång tid kan det ta och göra allt det där som du nu pratar om då, frågade Stallo.

-Några dagar, minst, skyndade sig flickans far att svara.

-Då återkommer vi om några dagar då, sa Stallojättarna, innan de återigen gav sig av över isen.

Nu var verkligen goda råd dyra. Flickan grät i högan sky.

-Varför sa du så där, att jag skulle gifta mig med en Stallo, snyftade hon.

Pappan, som även han började känna sig rädd och nervös, sa bara:

-Har jag inte sagt åt er, att aldrig svara emot en Stallo, att man bara håller med och under tiden börjar man tänka ut en plan för att lura den dumme jätten.

-Så, nu kanske ni alla kan vara lite tysta nu så jag får tänka ut något.

Han satte sig sedan ner och funderade och funderade. Efter ett tag studsade han upp.

-Nu vet jag, sa han bara, alla måste packa ihop kläder, mat och till och med några av kåtorna.

Placera allt på ackjorna bakom renarna och far sedan i väg till fjället längre bort, var noga med att sopa bort alla spår efter er!

-Men du då, far, vad ska du göra, ropade flickan.

-Jag blir kvar här för att ta hand om Stallos bröllop, svarade flickans far med en lite klurig blick.

När hela samefamiljen hade lämnat platsen var det dags för gubben att börja förbereda bröllopet. Mat, det måste han ordna. Han förde en av sina renar till slakt, tog ur köttet och satte det att koka i den stora kitteln ovanför elden. Nu var det bara en BRUD som fattades. Hur skulle han få tag på en brud åt Stallo? Han gick ut i skogen och kom efter en stund tillbaka med den tilltänkta bruden. En trästock! Han ställde stocken inne i kåtan, det var lite mörkt så Stallo skulle säkert tro att det var hans brud som väntade på honom. Samegubben hade ju hört att de där jättarna var riktigt lättlurade. Han tog ett steg bakåt för att studera bruden och han blev lite osäker på att Stallo verkligen skulle bli lurad. Det såg ju faktiskt mest ut som en stock. Raskt började han leta fram kläder som hade lämnats kvar i kåtan och nu klädde han på stocken. Först kolten, den dräkt som samerna brukade ha på sig, därefter bältet kring midjan, sjalen kring halsen och mössan på huvudet. När han återigen studerade stocken, såg det verkligen ut som en flicka som satt där i mörkret. Det såg ut som hon satt på knä med huvudet nerböjd, som om hon vore mycket blyg. Samegubben började känna sig nöjd med bröllopsplanerna och nu var det bara att vänta på Stalo. Hördes inte tunga steg utanför kåtan?

Plötsligt öppnades dörren och där stod nu den yngre av Stallojättarna.

-Goddag, nu är jag här, gammgubben har gett sig av, så nu tänkte jag börja bo här med er, nu blir det helt enkelt jag som bestämmer här, sa han med en märkvärdig ton.

-Vart är alla föressten, skulle ni inte ordna med en fest, fortsatte han sedan när han såg att det verkade vara så tomt i kåtan.

-Jooo, ser du, svarade samegubben, de andra åkte iväg för att ordna en överraskning till er, de borde nog strax vara tillbaka och bruden sitter ju redan och väntar på dig.

Nu gällde det! Skulle Stallo bli lurad? Skulle han se att det bara var en trästock eller skulle han tro att det var en blyg flicka som väntade på att gifta sig?

-Åhh, sa Stallo, en mycket vacker brud!

-Hon är nog lite blyg i början, sa samegubben, men hon tinar nog upp när ni väl har lärt känna varandra. Jag tror att jag far iväg för att tala om för de andra att du har anlänt, om du väntar här och samtidigt håller ett litet öga på maten som strax är klar, så är vi snart tillbaka, sa gubben och fortsatte direkt:

-...och så har du ju sällskap av bruden.

-Ja just det. Jag och min brud väntar här, sa Stallo som var nöjd över sitt trevliga sällskap.

Nu skyndade sig samegubben iväg. Han hade gömt sin ren med ackjan fastspänd bakom. Han hoppade upp på ackjan och daskade till renen och sedan bar det av. Han åkte iväg till fjällen längre bort, där resten av familjen redan slagit läger. Han sopade bort alla spår efter sig genom att hänga lite granris längst bak på ackjan. Han hade inga planer på att återvända till Stallo igen.

Stallo å sin sida försökte bekanta sig med den mycket blyga sameflickan. Han ställde tappert frågor och försökte få henne att svara, men hon verkade lika blyg hela tiden.

-Du ser fin ut i de där kläderna, försökte han, men hon rörde sig inte ens.
-Är du kanske lite hungrig, frågade han och hon rörde fortfarande inte på sig.

Stallo började känna sig irriterad och tänkte att han kunde ju äta själv i alla fall. Stallojättarna var ju kända för att vara mycket glupska och rätt var det var så hade Stallo ätit upp allt kött i grytan utan en tanke på att maten kanske skulle räcka till någon annan än honom.

-Oj,oj oj, så trött man blir när man har ätit så här mycket, gäspade han och torkade munnen med skjortärmen.

-Jag tror det är dags att gå lägga sig, vi har väntat länge nog nu och de andra verkar inte dyka upp idag. Stallo började klä av sig själv och när han stod där i nattsärken, sa han till bruden:

-Du behöver inte vara blyg för mig längre, vi har ju suttit bredvid varandra så länge nu, så man kan nog säga att vi är gifta. Klä av dig bröllopsstassen nu och kom och lägg dig!

När bruden fortfarande inte rörde på sig så började Stallo känna sig så irriterad, som endast en Stallo kan bli. Han tänkte för sig själv:

-Nu ska jag en gång för alla visa vem som bestämmer och nu är det dags för den söta bruden att börja göra som jag säger!

Han gick fram till bruden tog tag i hennes arm för att tala om för henne hur saker och ting låg till. Då kände han att hennes arm kändes märkvärdigt platt. Han tog tag i mössan för att tvinga bruden att titta upp, och det var då som Stallo såg att det inte fanns något huvud under mössan. Han kastade iväg mössan och slet tag i kolten. Det var då han upptäckte att det var en stock under kläderna. Han var grundlurad! Oj, vad arg han var. Hans ögon var svarta som natten och det såg nästan ut som om det kom rök hur hans öron.

Stallo sprang ut ur kåtan och glömde alldeles bort att han bara hade nattsärken på sig. Han skrek rakt ut i den mörka vinternatten:

-Tror ni att ni kan gömma er för mig, ingen lurar en Stallo utan att bli straffad, om jag bara hittar er så kommer ni inte leva länge till! Samtidigt som han skrek, försökte han spana efter ljuset av en lägereld för att veta vart samerna hade gömt sig. En eld skulle avslöja dem med en gång.

-Ha, skrek han plötsligt, jag ser er nog och nu ska ni få så ni tiger, skrek han samtidigt som han började springa i riktning mot elden som han kunde se, hur tydligt som helst.

Här slutar historien om samerna som mötte de stora jättarna, Stallo. Samerna klarade sig undan och vad som hände Stallo vet man inte riktigt. En del säger att han frös ihjäl, medan andra tror att han springer än. Det var nämligen inte en lägereld som han såg i nattmörkret, det var månen och man måste springa väldigt länge för att komma fram till månen.

*Samisk sägen
tolkad och bearbetad av
Annika Josbrant, år 2004*

LITTERATURTIPS

Samernas liv
Sápmi Sameland
Sjalljo
Samedräkter i Sverige

Samernas historia
Samisk etnobiologi
En bok om samernas liv

Renkalvmärkning
I sameland

Samisk form och tradition
Renar En kärleksförklaring

Samisk mat
Sameslöjd
Björnfesten
Samerna,
solen och vindens folk
Trumtid
Vad betyder namnen?

Vargen är värst

Rennäringen i Sverige
Bark och ripa

Laponia,
Lapplands världsarv

Rovdjur

Storylineboken

Storyline-den röda tråden

Rolf Kjellström *Carlsson bokförlag 2000*
Kate Kärrberg *SIH läromedel, Umeå 1996*
Norrbottnens museum *Utställningshäfte*
Jannok- Porsbo
Ájtte, svenskt fjäll- och samemuseum 1999
Per Guttorm Kvenangen *Sameskolstyrelsen*
Svanberg/Tunón *bokförlaget Nya Doxa 2000*
Johan Turi, 1917
Facsimilie utgåva, Två förläggare bokförlag 1987
Greta Huuva *Sampo lappelill 2002*
Daga Nyberg/Sara Lundberg
Raben&Sjögren 2001
Hans Mårtensson *ICA bokförlag 1999*
Lena Kuoljok Lind/ Kerstin Eidlitz
Kuoljok/Apmut Ivar Kuoljok
Ájtte/Jokkmokks kommun 2004
Marit G. Bongo(häfte)
Ågren (häfte)
(häfte) Norrbottens museum 1971
(häfte)
Ájtte, svenskt fjäll- och samemuseum 1993
Ájtte/Nordiska museet 1998(häfte)
Hans Andersson/Olavi Korhonen
(häfte) Förlag Hans Andersson 2000
Olov J Sikku/ Eivind Torp
Jamtli förlag 2004
(häfte) Jordbruksverket 2004
Kerstin Eidlitz Kuoljok/Hans Andersson
Ájtte, Svenskt fjäll och samemuseum 1993

Inga Maria Mulk
Ájtte, Svenskt fjäll- och samemuseum 2000
Magnus Elander, Staffan Widstrand
Johan Lewenhaupt
Bokförlaget Max Ström 2002
Cacilie Falkenberg, Erik Håkonsson
Runa förlag, 2004
Erik Lindberg
Ekelunds förlag AB, 2000

www.norrbottnensmuseum.se
www.ajtte.com
www.sametinget.se
www.samer.se
www.de5stora.com

Sapmi-Sameland

En Storyline om Samernas kultur och historia.

Norrbottens museum i samarbete med Sanna Ranweg, 2004

Uppdaterad 2008-03-03

Berättelse	Nyckelfråga	Aktivitet	Organisation	Material	Resultat	Inläring
		Klassen får besök av en same som berättar om Stalo och livet i ett sameviste för länge sedan. Klassen bjuds in till detta sameviste.				
1. Kåtan	Vilket material tror ni används till en kåta? Hur tänker ni att en tältkåta, en lavvo, är konstruerad? Hur tror du ingången ser ut? Hur kan man göra tältduken så att det går åt så lite material som möjligt? Hur gör man så att det blir vindtätt i kåtan?	Skissa och samtala i grupper. Brainstorm i helklass, lista förslag. Konstruera en modell av en kåta.	Helklass Gruppvis 3-4 Eleverna får endast tillgång till pinnar, sekator, tyg eller skinn. Detta för att de ska få konstruktionen att hålla utan att binda ihop den.	Pinnar, sekator, Skinn eller tyg, grova nålar, tråd, Pryl, blädderblock, häftmassa.	Lista över elevernas förkunskaper, nyfikenhet, modell av en kåta.	Konstruktion, samarbete, bildarbete, motivation för vidare arbete.
	Vad tror ni behöver finnas i kåtan för att klara alla levnadsbehov? Vad var möjligt att få plats med? Vad var möjligt att ta med sig när man flyttade och levde nomadliv?	Diskutera i gruppen, lista förslag, samla in förslagen i helgrupp och diskutera.	Grupp 3-4	Blädderblock		Samarbete, samtal insikt om att de egna erfarenheterna är viktiga och kan användas.
		Redovisning av kåtorna.	Grupp			Muntlig framställning

2. Familjerna	Hur kan olika familjer se ut?	Lista olika typer av familjer.				Kunskaper om hur olika familjebildningar sett ut förr jämfört med idag.
	Vilka egenskaper och kunskaper tror ni folket i den här sameviste behövde ha för att överleva?	Lista olika egenskaper, kunskaper och arbetsuppgifter som behövde utföras.	Gruppvis och därefter i helklass.			
	Hur kan personerna som bor här ha varit klädda?	Lista olika varianter av klädedräkter och material som kan ha använts.	Familjegrupp 3-4			Klädedräkter utifrån naturmaterial och efter de behov det kräver.
	Hur ser er familj ut? Hur ser din familjemedlem ut?	Bestäm i gruppen hur familjen ska se ut och tillverka varsin karaktär i familjen. Läraren förbereder och visar proportion och stödjande struktur. Ingen person ska vara yngre än 10 år.	Enskilt och grupp	Papper, lim, sax, garn, tyg	En karaktär i papper.	Bildarbete, proportioner, fantasi,
	Vad heter din person? Vilka namn tror du kan vara samiska? Efternamn och förnamn.	Diskutera namn och lista. Ge din familjemedlem ett namn och bestäm efternamn på familjen	Helklass Enskilt			
	Vilka egenskaper och vilka intressen har din karaktär?	Gör en biografi över din person i punktform. Namn, ålder, familj, 3 egenskaper och uppgifter den har i samebyn. Varje personbeskrivning ska innehålla: Jag är en så n som aldrig.../som alltid...	Enskilt		En skriftlig biografi.	Namns betydelse, samiska namn, släkter
		Presentera personerna inför klassen, i jagform och sätt upp på väggen.	Familjegrupp och enskilt		Samling av alla karaktärerna som ingår i berättelsen.	Muntlig framställning

3. Fjället/Skogen	Hur tänker ni att det ser ut i skogslandet/fjällen, där de bor, enbart naturen?	Diskussion i grupp för att sedan lista i storgrupp.	Grupp Helgrupp			
	Hur ska platsen där de här familjerna bor, se ut?	Läraren gör en skiss på hur fjället ska se ut. Varje grupp förbereder ett förslag på hur deras del av boplaten ska se ut. Lärare förbereder ett spännpapper som fris. Alternativt en modell.	Grupp Helgrupp.	Blädderblock	Grovskiss	Modellarbete, fjäll och skogstopografi,
		Tillsammans tillverkas modellen/frisen i gruppen.	Varje grupp ansvarar för att tillverka en del av frisen.	Spännpapper, vattenfärger, ev. naturmaterial.	En fris, platsen där de bor.	Bildarbete, fantasi
	Vilka namn kan vi ge till de olika platserna?	Sök samiska namn på olika naturplatser och namnge de olika platserna på frisen. Tillverka små ordkort och bifoga.		Samiska ordlistor	Ordbanker med samiska ord.	Ordkunskap, topografi på svenska och samiska.
4. Renen	Hur tror du en ren ser ut? Varför tror ni den ser ut som den gör? Varför finns bara renen i fjällen och i fjällnära skogar?	Diskutera och lista i klassen. Tillverka en ren i fullstorlek i papper. Diskussion om biologisk anpassning till klimat.	Helklass	Spännpapper, vattenfärg alt rivet papper som limmas fast.	En ren i full storlek.	Bild, proportioner, Arters anpassning till naturen.
	Vilka delar av renen kan man använda sig av och på vilket sätt? Hur tror ni man tog hand om maten för att den skulle hålla? Varför gjorde man på detta sätt?	Diskussion i grupperna. Bifoga teckningar och texter om hur olika delar av renen används Laborationer för att förklara vad	Grupp och enskilt Parvis eller enskilt.	Faktaböcker, litteratur, Internet, intervjuer mm	Skriftliga fakta.	Faktakunskaper om renen, hur den lever och människans användning av den.

		som händer vid torkning, saltning och rökning av mat.				Hushållskemi, hur olika ämnen och processer påverkar nedbrytning.
5. Vardagsliv	<p>Vilka olika arbeten kan pågå under en dag i samevistet?</p> <p>Vad använde man för olika redskap i arbetet?</p> <p>Hur användes utrymmet i kåtan?</p> <p>Vilket material kan användas att elda med?</p> <p>Vad är det som händer i en eldstad?</p>	<p>Diskutera vad som måste göras och vem som gör vad i familjen och i byn. Sök fakta om redskap, vapen, verktyg, mm.</p> <p>Laborationer kring eld, vad är det som brinner och varför?</p>	<p>Grupper och enskilt.</p> <p>Grupper.</p>	<p>Litteratur, Internet, intervjuer</p> <p>Laborationer utomhus</p>	Fakta, skisser	<p>Kunskaper om livet i samebyn.</p> <p>Förståelse för förbränning och sambanden, bränsle-värme-syre</p>
	Hur kan en dag se ut för de som lever i samevistet?	Skriv om en dag i personens liv.	Enskilt	Papper, penna	En dagboksberättelse	Dagboksskrivande
6. Försvunna		Läraren tar två karaktärer, ungdomar och talar om att det börjar mörkna och de har ännu inte kommit hem?				
	Vad tror ni har hänt? Vad tänker de i byn? Vad känner de och vad vill de göra?	<p>Eleverna vars personer har försvunnit, går ut och bestämmer vad som hänt. De andra diskuterar i grupperna vad de tror hänt.</p> <p>Alla presenterar sina teorier, de två som varit försvunna talar om sin version.</p> <p>Eleverna skriver ner sina händelser.</p>	<p>Familjegrupper</p> <p>Enskilt.</p>	Papper, penna	<p>Diskussioner</p> <p>Berättelser</p>	<p>Samtalande om värderingar och attityder, att sätta ord på känslor.</p> <p>Att skriva berättelser.</p>

		Diskussioner om hur man gör när man gått vilse, hur man förbereder sig för ev. olyckor, hur man agerar när man möter rovdjur etc.	Grupper om 4, diskuterar och redogör för de övriga i klassen			Kunskaper i friluftsliv.
7. Rovdjur		En av renskötarna kommer och berättar för de andra att ett antal renar dödats av rovdjur, att djuren är oroliga och att delar av hjorden skingrats. Alternativt – en av byns hundar har skingrat renhjorden, vad gör man då?				
	Vilka rovdjur kan det handla om?	Diskutera och lista. Sök fakta om olika rovdjur och hur man såg på dem för 100 år sedan.	Helgrupp	Faktaböcker, Internet, rovdjursutställning	Faktatexter om våra rovdjur.	Kunskap om olika rovdjur i vår fauna. Förståelse för hur de kan påverka olika människors liv.
	Vad tänker de och vad känner de? Vad vill de göra?	Diskutera i familjerna och lista. Kom överens i byn hur de ska gå tillväga.	Familjegrupper.			Förståelse för att tackla problem att man i en grupp tycker och tänker olika. Samarbete och överenskommelser. Biologi, zoologi
8. Oväder.		Det blir oväder och alla samlas hos byns berättare. (Besökare el annan). I en fiktiv kåta får alla höra några samiska berättelser eller någon jojk.	Helgrupp	Några vedträn, skinn att sitta på för att skapa atmosfär av en kåta.		Att lyssna till muntliga berättelser. Samiska sagor, sägner och myter.
	Vilken berättelse tror du din karaktär vill berätta vid Arran-eldstaden?	Sök samiska historier att återberätta vid oväder. Alternativt prova jojk.	Enskilt och grupp	Olika berättelser, studieteknik för muntligt	Berättelser som lärts innantill.	Storytelling, muntligt berättande. Minnes och berättarteknik.

				berättande.		
		Varje elev berättar sin muntliga berättelse i liten grupp.	Tvärgrupper, ihopsatta utifrån respektive karaktär.			Muntlig framställning av berättelse.
	Någon borde ha sett tecknen inför ovädret. Hur kan man se att ett oväder är på gång? Hur uppstår en regnbåge? Varför är himlen blå vid klart väder? Varför blir den röd vid solnedgången?	Lista och diskutera olika väderfenomen. Presentera inför klassen. Laborationer kring ljusbrytning. Vad är det som sker? Hur uppstår en regnbåge?	Grupp 3-4	Material till laborationerna..	Hypoteser och förklaringar från experiment.	Grundläggande kunskaper om väder, spektra och ljus.
	Vad finns det för ovädershistorier?	Eleverna intervjuar släkt eller vänner som kan berätta någon ovädershistoria. Berätta för varandra i tvärgrupper. Skriv ner och samla till klassens bibliotek.	Enskilt Tvärggrupper.	Papper, penna	Berättelser	Intervjuteknik, skrivande och muntligt berättande.
9. Nybyggare		Familjerna får reda på att det ska komma en nybyggarfamilj och bosätta sig i grannskapet.				
	Hur tror ni att familjerna tänker när de får höra att de ska bosätta sig på "deras" marker?	Diskussion i familjegrupperna. Lista tankarna. Samtala om värderingar.	Grupper		Listor om värderingar	Förståelse för hur konflikter mellan människors intressen kan uppstå.
	Vilka är nybyggarna? Hur kan de se ut, vilka egenskaper har de? Vilka händelser kan dyka upp i samband med att de flyttar dit?	Varje grupp framställer varsin familjemedlem av nybyggarna. Gör en biografi till varje och beskriv vad de drömmer om i sitt nya liv. Presentera. Lista händelser, positiva och negativa, välj någon händelse att jobba vidare med. Kanske någon	Gruppvis.	Papper, garn, färg, tyg, lim, sax	En nybyggarfamilj	Förståelse för vad människor väntar sig av sitt nya liv och vad de har lämnat bakom sig.

		lokal historia.				
10. Nya bestämmelser		Läraren kommer in som myndighetsperson och förklarar att det kommit en ny bestämmelse. Här finns olika alternativ som kan anpassas efter den lokala historien. Familjerna får kanske reda på att vissa av dem måste flytta till nya områden, alternativt anländer andra samer som varit tvungna att flytta från sina egna områden. Kanske någon familj har blivit av med sina renar, i så fall är frågan om de fortsättningsvis ska få kalla sig samer...		Faktaböcker, intervjuer, Internet, historiska dokument.		Kännedom om vissa politiska beslut och dess konsekvenser för de samiska familjerna.
	Vad är det som händer? Vad kan konsekvenserna bli för din familj? Hur agerar de olika personerna i familjerna?	Diskussioner. Skrivuppgift utifrån de olika familjemedlemmarna.	Enskilt			Att skriva berättelser.
11. Marknaden		Det är snart marknad och familjerna planerar för att ta sig dit.				
	Vad tror ni de behöver förbereda innan de ger sig iväg? Vad tror ni de vill göra på marknadsbesöket?	Skriv en lista på vad ni tycker de ska förbereda och vad ni tror att de vill göra under sitt besök.	Enskilt och grupp.			Kunskaper om marknadsplatsens betydelse för folken i norr.
12. Marknadsfest		Familjerna blir inbjudna att delta i en fest under marknaden och deltar även i förberedelserna.				
	Vilka förberedelser behöver göras inför festen?	Brainstorm och förslag på olika aktiviteter. Många samlas till festen.	Gruppvis.			

		Festkläder från olika orter.				
		Till festen kommer det släktingar och vänner från hela sameland. Alla deltar klädda i sina samedräkter.			Skisser på olika dräkter och dräkt detaljer.	Kunskaper om dräkternas olikheter och estetik. samisk slöjd, konst och hantverk.
	Vilka är besökarna till er familj, var kommer de ifrån och hur ser deras samiska festdräkter ut?	Sök fakta och tillverka två samiska besökare i sina respektive samedräkter.	Grupp.	Papper, lim, sax, färg, garn och filt tyg i de samiska färgerna.	Personer klädda i de samiska dräkterna från olika håll i sameland.	Kunskaper om de många olika samiska festdräkterna.
13. Sameliv idag	Vilka frågor har vi ännu inte fått svar på? Hur lever samerna idag? Hur påverkar historien det liv vi lever idag? Hur tror du att det var att leva på det här sättet?	Diskutera och sök fakta. Bjud in besökare som kan berätta.	Gruppvis och enskilt.	Faktaböcker, intervjuer	Faktatexter, analyser	Kunskaper om hur historien påverkar det liv vi lever idag.
14. Avslutning och utvärdering	Vad har vi lärt oss?	Utvärdera arbetet.	Gruppvis och enskilt			

Norrbottens museum
Box 266, Storgatan 2, 971 08 Luleå
Telefon 0920-24 35 02
Fax 0920-24 35 60
norrbottens.museum@nll.se
www.norrbottensmuseum.se